

מפרישה לבגידה

הרצל ברגר

והחלטה לשמור את הנשק הזה לשעת הכושר ולהכין חטיבות מזוינות המוכנות לפעול לפי ראות עיניהם של מפקדי אצ"ל. מצד אחד באה העמדת פנים, כאילו בתחום המדינה מוכנה התנועה הפורשת להשלים עם מרות המדינה. אם כי „אינה מכירה“ בממשלה הזמנית; ומצד אחר באה התביעה לחופש פעולה גמור, מדיני וצבאי, בירושלים אשר החלטת או"מ — אותה התלטה שאצ"ל אינו מכיר בה, כזכור, — הוציאה אותה מגבולות המדינה. חופש פעולה גמור עם „ביטול ההסכם“, והקמת בסיס צבאי ופוליטי בירושלים לשם פעולות בתחומי המדינה. הנה כי כן, ה„אירידינטה“ של אצ"ל נתגלתה משמעותה האמיתית עוד בטרם הוצבו גבולותיה של מדינת ישראל במוחלט: לא תנועה בתוך המדינה, השואפת להשיב אליה שטחים משטחיה, אשר הסדר בין לאומי לא יצודק קרע מעל גופה — אלא תנועה המתבצרת בשטח שנקרע מעל גוף המדינה, ואין בכוח האומה המאורגנת להטיל בו את מרותה. על מנת להתנקש מתוכו בריבונות העם המתקיימת בשטח המדינה העצמאית, לגבי „אירידינטה“ זו ירושלים, שמעמדה המדיני עדיין אינו כחור, אינה מה שהיתה טרייסט לאיטלקים לפני מלחמת העולם הראשונה ובודאי לא מה שהיתה קראקא לפולנים בתקופת מרד קושצ'ווסקי. הריהי מעין קובלנץ של המלוכנים הצרפתים או מעין סיביר של האדמיראל קולצ'אק בתקופת ההתערבות הקונטר-ריבולוציונית בתקופת המהפכה הצרפתית והמהפכה הסובייטית. משם ישטפו גלי ה„הסברה“ ויציפו את כל הארץ דברי שיטנה ולעז על צבא המדינה וסיפורי-בדים על גבורות אצ"ל; ושם יתארגן הכוח אשר יהיה מוכן באחד הימים לעלות על המדינה ולכבשה — אם לא יתרחש בינתיים הנס — או הגזירה — וירושלים תצורף אף היא למדינת ישראל.

גלגול-תעושים טראגי זה שאירע לאצ"ל אינו דבר שבמקרה. תנועה שחרתה על דגלה את השגת המדינה היהודית כמטרה יחידה כמעט לפעולותיה, הריהי נדונה לראות, כיצד מדינה זו הולכת ומוקמת, מוכרזת ומתגשמת בידי אחרים. ולא זו בלבד: עד כדי כך נסתמאו עיניה שלא

המרידה הצבאית של „ארגון צבאי לאומי“ שהתלקחה על סיפון האניה „אלטאלינה“ וסכיבה אינה ראשית פרשה ואינה סוף פרשה. אין היא אלא אפיזודה אחת בפרשה ארוכה מאד ורבת פנים (ובהם לא רק פנים צבאיים בלבד). פרשה של אי קבלת מרותו של העם המאורגן, המיוחד שבאפיזודה זו הוא שהיה כאן גילוייה החריף של מרידה פעילה במרות העם המאורגן זאת הפעם הראשונה מאז קמה המדינה.

העובדה עצמה שמנהיגי אצ"ל נסתבכו בנסיון זה מתוך שיקול-דעת והחלטה מעידה כמאה עדים על תלישותה של התנועה הזאת מכל מצי"א אות פוליטית ממשית, תכניותיה המדיניות והצבאיות פורחות בחלל הריק. עינים לה ולא תראה, אילו היו מנהיגי אצ"ל מסוגלים להבחין, כי משהלכה הסוכנות היהודית, גוף נטול סמכות ממשית, וממשלה, בעלת יכולת וחובה לשלוט, באה והיתה לנושא מרותה של האומה המאורגנת, כי באותה שעה חל שינוי עקרוני במציאות שבה הם פועלים — קרוב לודאי שלא היו עושים את הנסיון אשר עשו, או שהיו עושים אותו בצורה אחרת. ההודעה שטופת-החימה על „ביטול ההסדר“ שהנהגת אצ"ל פירסמה למחרת המאורע עות בחוף תל-אביב, כמוה כהוכחה שמחבריה עדיין רואים כבעל-דברם את המוסדות הלאומיים שמרותם על הישוב תלויה במידה רבה בהסכמתו של כל יחיד בישראל לקבל אותה, אך עוד מעט ורוח אחרת גשבה. לא יצא יום ויצאה הודעה חדשה. לשונה ותכונה של זו מעידיים, כי בן לילה נתחוויר למנהיגי אצ"ל: לפניהם ממשלה, שמידת מרותה על הישוב תלויה בהחלטת הכלל המאורגן.

מיום שנתחוויר הדבר למנהיגי אצ"ל, החלה פעולתם בשיטות שאינן מקוריות ביותר אך בדרך קות למדי: פעולה בשני שלטים, בדי פרצופים. מכאן באה ההודעה על פירוק אצ"ל כחטיבה צבאית בתחום המדינה ועל הקמתה של „תנועת החירות“, מפלגה פוליטית רגילה לכאורה, התר בעת לה חופש פעולה והגנת החוק ככל מפלגה פוליטית במדינה דמוקרטית; ומכאן באו סירוב מוחלט למסור למדינה את הנשק שברשות הארגון

תביעה ערטילאית ותלושה ונטולת סיכויי הגשמה. וכאן היה עיקר ההבדל בין התנועה הרדיקלית ניסית ובין אצ"ל יוצא-חלציה. התנועה הרדיקלית זיוניסטית, שלא יכלה להצטמצם בצבאיות ופעלה לאור היום היתה נתונה יום יום לעימות עם המצביא אות. ולא יכלה להשתמט ממשפט הציבור שבדק את היחס בין מטרותיה המוכרות לבין מעשיה הממשיים. וכך היה כוחה פוחת והולך. לא כן אצ"ל. הוא הצטמצם בפעולה המזוינת בלבד ופעל במחשך המחתרת. מלחמתו הפארטיזאנית לא איפשרה סיכום בכל יום. עובדת היותו במחתרת העלתה את כבודו בחוגים מסוימים — וחיפתה עליו מפני מיבתן המציאות.

ב

משיצא מן המחתרת הוצג אצ"ל, מניה וביה, בשני מיבחנים כאחד: מיבחן צבאי ומבחן של קביעת עמדה כלפי המדינה הקמה. שניהם מיבחי נים מכריעים. אכן הכוח הצבאי והיכולת הצבאית אינם לגבי אצ"ל א ח ד הגילויים לכוחה של תנועה וליכולתה להגשים את אשר הבטיחה. הכוח הצבאי היכולת הצבאית הם חזות-הכל. מבחינה זאת היה אצ"ל „מוניסטי“ עד גמירא. החינוך לצבאיות לא היה בעיניו הכרח לא יגונה, גילוי אחד בתוך קשת של גילויי פעילות יוצרת. יכולתה הצבאית היתה לתנועה זו ולחסידיה הראשית והאחרית. והנה הגיעה שעת המסה. אצ"ל השתתף במלחמה, לימין צבא ההגנה לישראל. ומכיון שהמדובר בארגון נבדל, שעל צבאיותו גאותו ושעליה הוא בונה את בדילתו, ניתנה האמת להאמר: המיבחן לא עלה יפה. משהחלו יחידות אצ"ל משתתפות בפעולות מלחמה נרחבות, שחרגו ממסגרת של מעשים טרוריסטיים ומיבחי צעים פארטיזאניים הנעשים לפי שיטת „פגע וברח“, נתברר לכל שיכלתן הצבאית מצומצמת למדי. בין חברי אצ"ל רבים הם אשר אומץ-לבם וכוננותם לחרף את נפשם למען הארגון ולמען עמם אינם מוטלים בספק. אך אומץ-לב אינו תכונה המיוחדת לאנשי אצ"ל דוקא, ואומץ-לב בלבד אינו קובע את מידת היכולת הצבאית. אצ"ל גילה כוחו במעשי טרור אף הצליח בפעולות פארטיזאניות מקומיות ומצומצמות, שהישגן בנוי במידה מרובה על הפתעת אויב שאינו מצוין בעירנות יתרה. מהלך המלחמה הוכיח שכוחו מועט מאד בפעולות המחייבות תיכנון במסגרת רחבה. פעולות המצריכות אורך-רוח והתמדה, המעמידות במיבחן-קרב לא אנשים בודדים, אלא עשרות — או מאות — לוחמים.

הרגישה כי המדינה הנה קמה, ומעתה, חובה לסגל את שיטות הפעולה למציאות חדשה. תנועה זו שעשתה את המלחמה לשלימות הארץ — ולא לשלימות סתם, אלא לשלימות הגדולה ביותר שהיתה (או לא היתה) בזמן מן הזמנים שבהיסטוריה שלנו — ליסוד מוסד של תעמולתה. עתה היא אנוסה להתפלל, שירושלים לא תצורף למדינה היהודית, למען לא יהרס בסיס עיקרי במלחמתה עם מדינת ישראל. תמורה טראגית זו, כאמור, אינה מקרה. המחחרת אינה מצב נעים ונזח לאנשים שמוכרחים לפעול בה. אך יש תנועות שהוית המחחרת מצילה אותן מן העימות עם המציאות. מכיון שהן יוצאות מן המחתרת, הריהן מתגלות בכל חולשתן. ירידתה של התנועה הרדיקלית ניסית באה לא במעט מתוך היותה מחויבת לפעול בתחום המדיני והציוני המעשי לאור היום, בלא שתוכל להסתתר במחתרת ולהימלט ממבחן המציאות יום יום ושעה שעה. התביעות המאכסימאליסטיות שלה צודדו לבות המונים, ואילו נמצא לה מטה-קסם להגשמת תביעותיה המדיניות, חזקה עליה שהיתה כובשת ביעף את רוב רובם של המוגי ישראל. מטה קסם זה לא היה בנמצא וגם ההמונים ידעו, כי לא ימצא. לפני התנועה הרדיקלית ניסית היתה הברירה: היא יכלה להתמיד בתביעותיה המאכסימאליסטיות ועם זה לכוון את המרץ הרב האצור בהמונים אשר התרכזו סביבה לאפיקים של פעולה קונסטרוקטיבית. והיא יכלה למתוח קו-הפרד בין המצוי, הטעון שלילה מוחלטת והוא אסור במגע, לבין הרצוי העתיד לבוא במהרה, היא בחרה בדרך השניה מתוך פחד. שמא יטול הקשר עם המציאות יום יום מכוח המחץ שלה ומכוחה להשפיע על ההמונים, שהיה בנוי כולו על שלילת הקיים.

לימים נתברר, כי הדרך שבחרה בה היתה במכשיליה, אכן מצוקת ההמונים היתה גדולה כל כך שאזנם היתה נטויה לכל דיבור קיצוני, אף על פי כן אמר להם חוש המציאות, כי אין דרך בטוחה יותר להשגת המטרה מהגברת הכוח היהודי בארץ-ישראל על ידי התישבות, על ידי הרחבת הרכוש הקרעי היהודי, על ידי קידום המפעל הציוני שעה שעה. ועוד הבינו, כי העמידה מן הצד, הולזול במפעל ההתישבות, ההסתלקות מן המאמצים להגברת הכוח היהודי הממשי, אשר כל כוח צבאי יהיה אנוס להישען עליו ולא יוכל להתקיים בלעדיו — כל אלה עושים את עצם התביעה המדינית המאכסימאליסטית פלסטר:

תופעות טרומי-מדיניות, העלולות להתקיים ואף לשגשג בצל שלטון זרים. בבוא העצמאות המדינית תכלינה כי עבר זמנן. אצל רואה את הדבר ועוצם עיניו. על כן הוא נאחז בצפרניו בסיכוי, שמא חלק מארץ-ישראל המאוכלס יהודים יישאר מחוץ למדינה. לכן נתגלה בכל קוצר-ידו מש" הוכרח להסתגל למסגרת מדינה יהודית עצמאית. אצל אף הוא דוגמה חותכת לתנועה, שבה המטרה משמשת את האמצעי במידה גרושה כל כך, עד שזו נעלמת כליל.

ג.

הניתוק הגמור שבין המטרה המוצהרת של אצל מכאן ובין אמצעי פעולתו ותפקידו האובייקטיבי בחיי הציבור של ארץ-ישראל מכאן לא נעלם מעיניהם של נציגי כוחות ציבוריים אשר קיוו להסתייע באצל למטרותיהם הם. הוא לא נעלם גם מעיניהם של אלה המבקשים שלום פנימי בכל מחיר. החוג הלוחם של „הישוב האזרחי“, אשר פניו לאו דוקא לשלום בבית, הופיע לא אחת כשושבין לאצל בכל עת צרה שהתרגשה עליו, והוא מבקש לרכך כל פעולה ישונית העלולה להכות את הארגון הטרוריסטי מכה ניצחת. תהום פעורה בין חוגים אלה לבין אצל מבחינת שיטות הפעולה כלפי השלטון המנדטורי הזר; תהום עמוקה ורחבה עוד יותר מזו שהפרידה, בשאלות שיטות הפעולה כלפי השלטון הבריטי, בין אצל לבין רוב-רובו של ציבור הפועלים. יחסם של חוגים אלה למטרתו הסופית המוצהרת של אצל אף הוא אינו נלהב ביותר. אף על פי כן מצא אצל בכל עת חסידים וסניגורים בחוג זה, שלא היה להוט כלל, מטעמים מעמדיים וישוביים משלו. אחרי קרע גמור עם שלטונות המנדט, החוג הזה העריך יפה את תפקידו האובייקטיבי של אצל בחיים הציבוריים בארץ, את היותו משקל-נגד רציני לתנועת הפועלים; והוא הבין יפה, כי התפקיד הזה הוא דבר ממשי מאד, ואילו המטרה שאצל מכריז עליה השכם והכרוז היא בבחינת סיסמה ערטילאית. שאין לה דבר עם המציאות הפוליטית. שיתוף פעולה זה בין הקצוות מבחינת המדיניות הצינית נמשך גם אחרי הקמת המדינה. מיד אחרי מעשה „אלטאלינה“, כשעדיין נלחם אצל לשלימות הארץ כמדינה יהודית ולא גילה ברבים את כוונתו להסתתר מאחורי ניתוקה של ירושלים ממדינת ישראל, עשה המנהיג המוכר של „המזרחי“ שני מעשים בדיבור אחד: תבע מן הממשלה

כללו של דבר, נתברר, כי החינוך החד-צדדי לצבאיות היה גם חינוך לצבאיות חד-צדדית; ותנועה אשר חינכה לצבאיות בלבד ול„ממלכתיות“ בלבד ידעה להכין אנשים למלחמת טירור בשלטון זרים. אך נכשלה בהכשרת אנשים לעשות מלחמה, ולו גם הקטנה במלחמות, אך מאותו סוג אשר רק מדינה מסוגלת לעשותן. נתחוו, שהמוציא את ענין המלחמה מתוך כליל הבעיות החברתיות והמדיניות המשותפות לאומה כולה, והמחונך למלחמה בלבד, מאבד את כל העולמות, ובכללם גם את עולמו שלו שהיה נראה כי הוא נחלתו הפרטית בלבד. כך התנקם באצל אופיו כארגון צבאי גרידא, הרואה את עצמו כמקור המרות בגלל היותו ארגון צבאי ואין עליו מרות אחרת, רחבה יותר, של הציבור. נמצא שבתקופתנו אף המלחמה הועירה ביותר — ומלחמתנו היא מלחמה זעירה, על אף השפעתה העצומה על חיינו ועל אף תולדותיה האפשריות במדיניות העולם — אפשר לה להיות רק מלחמת עם מאורגן, שאף גילויה הצבאיים הטהורים כפופים לחוקים הכלליים של חיינו. צבאיותו של אצל היתה איפוא, ביסודה, צבאיות אנושית-ממלכתית.

עכשיו ראינו, כי גם המדיניות של אצל היתה והווה, ביסודה, מדיניות אנושית-ממלכתית. עמדתו בפריקת כל עול של מרות לאומית נומקה על ידי אצל כל השנים בנימוק „עת לעשות... הפרו“: הכרח לאיגונה במלחמה למדינה יהודית לנוכח „ההסתלקות“ מרעיון המדינה מצד המייצגים את רצון רובו של הישוב והעם. אך משהוקמה מדינת ישראל בחלק מארץ-ישראל לא ראה אצל את המעשה כדבר המרחיק את הישוב והעם מן המטרה הנכספת, אף לא כאפירודה שאינה לא מעלה ולא מורידה לגבי ההאבקות על המדינה השלימה. בעיני אצל היתה המדינה שהוקמה צעד מכריע בהאבקות זו, והוא ראה את המדינה גם כמדינתו הוא, על כך מעידים פרסומיו אחרי הקמת המדינה. ואולם הוא לא היה מוכשר, כנראה, מבחינה נפשית להסיק מן העובדה הזאת מלוא מסקנות לגבי התנהגותו ודרכו במדינה, ולגבי התאמת פעולתו לתנאים החדשים. באי יכולת נפשית זו הורתה של אותה מרידה משונה, אצל פעל לפי כתובת שלא היתה קיימת עוד, היא כתובת הנחלת הסוכנות והועד הלאומי, כאשר הסכינ מימים ימימה, ומה גדל תמהונו כשהתשובה אשר הגיעה אליו היתה תשובת מדינה. כי עצם קיומו של אצל, שיטותיו ותורתו הם

יתקיים — על החתירה המתמדת. כי מועטים מאד סיכוייו לכבוש את המדינה. הוא נטול שרשים והשפעה בכפר הארץ-ישראלי. הוא עומד מול ציבור פועלים חזק בעיר. הוא נטול סיכויים לכבוש את מנגנון המדינה מבפנים. אם לא יחולו תמורות מפתיעות במיבנה הישוב, יהיה כאן חולי ציבורי ממושך וחסוך-מרפא — לפי שאין לו סיכויים להמית את החולה.

אך עיקר סכנתה של מחלה מתישה ומבוגנת זו יהיה בעובדה, שלא יחסרו תומכים לאצ"ל גם בתקופת הקמתה של המדינה. המרחק בין המטרה המעורפלת והמעורטלת לבין ממשות קיומו של אצ"ל ככוח יחיד כמעט העשוי לגייס המונים נגד תנועת הפועלים יהיה במדינה גדול יותר מאשר בתקופת שלטון המנדט. במדינה לא תדחה מטרת אצ"ל אפילו אותם חוגים שבמשטר המנדט הניאה אותם משיתוף פעולה אתו. במדינה תהיה המטרה „מסוכנת“ פחות, כי תהיה רחוקה יותר מכושר הגשמה משהיתה בתקופה ההיא; במשטר המנדט יכלו עוד כמה חוגים בורגניים להעלות בחשבונם, כי מלחמת אצ"ל בתנועת הפועלים היא אמנם לטובתם ולהגנתם, אך עצם קיומו של השלטון הזר מפחית את הסכנות הצפויות להם מתנועת הפועלים ומצד אחר מעלה מלחמתו של אצ"ל בשלטון הזר סכנה של זעזועים, ושכר השיתוף עם אצ"ל יוצא בהפסדו. במדינה היהודית לא יהיה השיקול הזה קיים. הפיתוי להסתייע באצ"ל במלחמת המגן והתנופה נגד תנועת הפועלים יגבר. הפגישה עם בעל-יתעשייה יהודיים בחוילה ברמת-גן, המעלה אסוציאציות עם פגישה אחרת, עם אילי תעשייה אחרים, בחוילה באסאן, הוא אות ראשון על סכנתו של הפיתוי הזה. המרידה שגכשלה לא ריפאה את המחלה. היא האירה באור מסמא את יכלתה להפיץ את הנגע ולהעמיקו בבשר המדינה וישובה.

התפייסות עם אצ"ל ותבע מן העולם קביעת משטר בין-לאומי לירושלים והוצאתה מתחום המדינה היהודית.

יציאתו של אצ"ל מן המחותרת הורסת בהכרח כמה אגדות — הרבה אגדות לא היו בידי אצ"ל מעולם. היא מגלה, כי התפקיד שארגון זה העניק לעצמו „ללמד בני יהודה קשת“ היה מיותר מלכתחלה — כי אחרים היטיבו לקיימו; לא היה מועיל בדו-עבד — כי אצ"ל נכשל בנקודה שהיתה צידוק-קיומו: במיבחן הצבאי. היא מגלה, כי התפקיד של לוחם להקמת המדינה שארגון זה נטל לעצמו אף הוא היה נטול-ממשות — כי אחרים השכילו לקיימו ביתר הצלחה. הם הרחיבו את השטח הבא בחשבון להקמת מדינה יהודית על-ידי מפעל ההתישבות החקלאית אשר אצ"ל זלזל בו. והיא מגלה גם זאת, שארגון זה אשר ענין הקמת המדינה היה, לכאורה, צפור נפשו, גם רבונות המדינה וגם שטחה אינם ערכים מוחלטים בעיניו. אלא ערכם עולה ויורד לפי שיקולי צרכיו הפרטיים.

אצ"ל לא יוותר, כנראה, על קיומו ויצטרך לבקש דרכים חדשות להצדקתו. הרבה תעשה המסורת, הדבקות הטבעית של אנשים בזכרונות מחתרת ובאגדה שהלהיבה לפנים, ואם גם התנדפה ואיננה. יותר מזה יעשה גיוס המרירות, כי לא תחסר מרירות ולא יחסרו מרי-נפש בתקופת הבנין של מדינת ישראל, ולא יעדרו המרירות ומרי-הנפש גם מן הגולה — כל עוד לא תביקה יכולת-הקליטה של הארץ את צרכי-העליה של הגולה. אין ספק כי אצ"ל, למען שמור על קיומו, יהיה אנוס להשקיע את עיקר כוחותיו בניצול המרירות והגברתה, בהעלאת גלים עכורים של הסתה ללא מצרים.

במזל מרידה במדינה החל את קיומו במדינת ישראל. על החתירה תחת אשיות המדינה

בוונה נולדים עכשיו עתונים כזבובים; אולי אין מקום בעולם שגוח כל כך לעתונים כמו כאן בוונה. חזק העתונות, שהוציא המיניסטריון, כוחו יפה כאן ממש ככוחו של הקוראן. כל אדם מדפיס וכותב, כטוב (או בעצם: כרע) בעיניו.

קארל האוליץ' ק-בורובסקי, אבגוסט 1850

(מדינאי צ'כי, במאמרו „שחור-אדום-זהוב“ בעתון „נארודני נוביני“)